

for the integration of electronic dictionaries to the process of English study; systematization of different approaches as for classification of modern electronic dictionaries.

As we know traditionally language learners use electronic dictionaries simply as a reference source. But modern possibilities allow an English teacher to use electronic dictionaries for working out new forms of classroom activities. Besides, many modern electronic dictionaries have their own devices for individual language learning.

The basic results of the article are determination the historical bases of using electronic dictionaries, the advantages and disadvantages of using electronic dictionaries, classification electronic dictionaries, methodological recommendations of their usage.

Also we recommend some kinds of games with electronic dictionaries, because it makes language learning easier and more efficient. We give methodological recommendations, the examples of exercises with electronic dictionaries for forming pronunciation skills, vocabulary usage and grammar points, and also for teaching speech activities.

So, the usage of electronic dictionaries is not just possible, it is essential in the English learning process, because they are useful for working out various kinds of activities. They give a teacher a great environment for classroom creativity. And students, in their turn, get motivated and interested in the learning process and in learning English in the whole.

The conclusion of the paper shows that the efficiency of using electronic dictionaries at English lessons is the result of the teacher's awareness, experience, system usage as well as student's motivation and interest.

Key words: *usage, efficiency, learning, electronic dictionary, English, methodological recommendations, teacher, student.*

УДК 370.036-373.67

Лі Аньань

Південноукраїнський національний
педагогічний університет
імені К. Д. Ушинського

ORCID ID 0000-0002-0699-120X

DOI 10.24139/2312-5993/2018.02/013-024

МУЗИЧНЕ ПРОСВІТНИЦТВО В МИНУЛОМУ І СЬОГОДЕННІ

У статті розглянуто процес становлення традицій освіти в культурно-історичній європейській та українській проєкціях. Охарактеризовано наукові дані в області музичної психології та педагогіки, що сприяють підвищенню ефективності музичного освіти. Аналізується специфіка музично-просвітницької діяльності в умовах сучасної шкільної освітньої системи й завдання, актуальні для діяльності вчителя музики в умовах інформаційно-комунікативних і технологічних інноваційних процесів. Виявлено актуальні проблеми в галузі музично-просвітницької діяльності, що вимагають поглибленого вивчення.

Ключові слова: *музично-просвітницька діяльність, музичне сприйняття, вчитель музики, учні старших класів.*

Постановка проблеми. Питання музичного просвітництва є надзвичайно важливими для сучасної мистецько-освітньої системи в цілому, і особливо – для прищеплення сучасній шкільній молоді потреби у сприйнятті музичного мистецтва в усьому його художньому різноманітті й духовному

багатстві. Значущість виховання в дітей здатності до повноцінного музичного сприйняття визнавалася впродовж всієї історії цивілізації, що зумовлено властивостями музичного мистецтва, його багатофункціональним, дистанційно-активним впливом на психологічні, емоційно-почуттєві стани, духовне, моральне, інтелектуальне становлення особистості.

Аналіз актуальних досліджень. Проблеми музичного просвітництва розглядаються під різним кутом зору: з погляду формування музичних інтересів слухачів та прищеплення культури музичного сприйняття (Б. Асаф'єв, Н. Ветлугіна, Д. Кабалевський, А. Костюк, Р. Тельчарова), удосконалення педагогічного впливу на музичне сприйняття (О. Апраксина, Л. Коваль, О. Ростовський); особливостей підготовки студентів до музично-просвітницької діяльності (Л. Безбородова, В. Остроумов, Г. Падалка, І. Полякова). Дослідження шляхів удосконалення музично-виховної роботи майбутніх учителів музики розглядаються А. Болгарським, Н. Корихаловою; особливості професійної підготовки студентів до художньої освіти школярів на культурологічних засадах висвітлено у працях Л. Масол, О. Олексюк, Г. Падалки, О. Ребрової, О. Щолокової та ін.

Незважаючи на значні здобутки в галузі організації музично-просвітницької діяльності вчителів музики, у широкій практиці виховання школярів як освічених любителів музики, що володіють розвиненим музичним смаком, здатністю сприймати емоційно й усвідомлено твори різних стилів і жанрів, знаходиться не на належному рівні, що свідчить про необхідність поглибленого вивчення зазначеного питання.

Мета статті – обґрунтування змісту музично-просвітницької діяльності вчителя музики з урахуванням сучасних соціокультурних умов та інтересів шкільної молоді.

Методи дослідження: історико-соціокультурний підхід до аналізу процесу становлення системи музичного просвітництва; узагальнення й систематизація наукових даних; вивчення і узагальнення педагогічного досвіду в галузі музичного просвітництва школярів, накопиченого в Європі та Україні в минулому та в сьогоденній практиці.

Виклад основного матеріалу. Значущість музичного мистецтва як специфічної форми відображення ставлення людини до різноманіття життєвих явищ у звукових образах, як способу самовираження музично-художніми засобами та духовного спілкування, є загальноновизнаною. Добре відомий і багатомірний, всебічний вплив музики на психофізіологічні процеси, емоційні стани, уявлення й почуття особистості. Тому не випадково роль музичного мистецтва в духовному становленні особистості вважається незамінною.

Ці розвивально-виховні, магічно-сугестивні властивості музичного мистецтва відчувалися й усвідомлювалися і нашими пращурами, і мислителями стародавніх цивілізацій, про що свідчить те місце, яке музика посідає у світових релігіях – буддизмі, християнстві, ісламі тощо. Згадаємо також про

трактати великих мислителів стародавнього минулого, зокрема – твори Ібн Сіна «Книга зцілення», «Книга порятунку» й «Книга знань»; «Трактат про музику» Абдурахмана Джамі та ін., у яких музика розглядається як цілющий і незамінний шлях до розвитку самосвідомості й духовної досконалості.

З історичних джерел добре відомо також те, що музика визнавалася не тільки важливим засобом морально-виховного впливу, а й конструктом державного устрою (Аристотель, Конфуцій, Квінтіліан, Піфагор). Все це свідчить про важливість музичного просвітництва як засобу прищеплення любові до музичного мистецтва та здатності до його глибокого й адекватного сприйняття в найрізноманітніших проявах.

Під музичним просвітництвом розуміємо науково й методично обґрунтовану діяльність фахівця, спрямовану на виховання освіченого любителя музики шляхом збагачення його музичної свідомості, стимуляції особистісно-ціннісної установки на сприйняття творів різних стилів та епох, здатності до їх художнього переживання й адекватно-особистісної інтерпретації, усвідомлення значущості власної музично-пізнавальної діяльності як шляху прилучення до духовної скарбниці людства. Результатом музичного просвітництва має стати виховання освіченого любителя музики, здатного адекватно і глибоко сприймати художньо-образний зміст музичних творів, їх глибинний сенс.

Зазначимо, що впродовж багатьох століть навчання музики під наглядом вихователів або вчителів було привілеєм пануючих верств суспільства, вважаючись ознакою істинного шляхетства й освіченості: відомо, що навчання на одному з інструментів вважалось обов'язковим і в Китаї, починаючи з часів Конфуція, і у Стародавній Греції, і в багатьох європейських країнах доби Середньовіччя.

Із розмежуванням музичної культури на «високу», доступну пануючим прошаркам суспільства, і «низьку», народну, виникає ситуація, яка характеризується обмеженням доступу більш низьких за соціальним статусом прошарків населення до так званого «високого» мистецтва.

З цього погляду важливу роль відіграли ті кардинальні зміни в суспільній думці, які відбулися в XVII–XVIII століттях у період переходу провідних європейських держав від феодального устрою до капіталістичного. Русійною силою і умовою прогресивного розвитку суспільства просвітелі вважали торжество знань, розуму та суспільного прогресу, тож не випадково цей культурно-історичний період отримав назву Просвітництва. Ідеологічною основою цього руху стали ідеї поширення політичних свобод, зміни суспільного устрою за принципами справедливості, рівноправ'я для вільного розвитку природних здібностей і отримання освіти кожною людиною, що, на думку провідних мислителів того часу, має забезпечити розумне облаштування громадського життя, удосконалення суспільного ладу й покращення умов життєдіяльності [3, с. 305–306].

Відзначимо, що засновники Просвітництва ставили перед собою мету розв'язувати не тільки філософські та науково-пізнавальні проблеми, а й загальні соціокультурні завдання, зокрема – завдання просвіти народу. Цей напрям наукових пошуків втілювався в етико-гуманістичних поглядах і відтворювався в дослідженні проблематики, пов'язаної з інтересами й потребами суспільства в моральному вдосконаленні, духовному просвітленні особистості. У зв'язку з цим завдання просвітництва пов'язувались зі збагаченням людського розуму, знань, потрібних для соціального прогресу, із моральним удосконаленням людства (Вольтер, К. Гельвецій, Ш. Монтеск'є, Ж. Д'Аламбер, Д. Дідро, Ж. Ламетрі, Г. Лессінг, А. Шэфтсбері та ін.).

Важливим здобутком цієї доби було виділення Кантом об'єктивних та суб'єктивних складових пізнання, які науковець характеризував як явища – «речі-для-нас», що становлять образи речей у нашій свідомості, та «речі-в-собі» як трансцендентну сутність, яка знаходиться за межами нашого можливого досвіду та яку намагається пізнавати розум.

Особливо значущу роль у галузі просвітництва відіграли педагогічні праці Ж.-Ж. Руссо та його ідея вільного виховання, у підґрунті якої лежить визнання свободи особистості як найважливішого з природних прав людини, а з цим – і необхідність прояву поваги й урахування інтересів та запитів дитини, педагогічного впливу, який має здійснюватися непомітним для неї способом, за допомогою організації навколишнього середовища. Для нас важливо що Ж.-Ж. Руссо значну увагу приділяв залученню до музичного мистецтва дітей, вбачаючи в цьому прекрасний засіб виховного впливу на їхній особистісний, моральний, духовний розвиток. Отже, як зазначає В. Черкасов, найважливішою рисою Просвітництва став пріоритет загальнолюдських цінностей, вихованню яких сприяє музичне мистецтво [5].

Визнаючи розум основою вдосконалення людської діяльності й буття, філософи Просвітництва, зокрема – Вольтер, Фейербах, – ставили його в залежність від досвіду, а змістом розумової діяльності визначали осмислення дій, роздумів і відчуттів. Зазначимо, що такий спосіб пізнання є природним для сфери мистецтва, адже джерелом пізнавального процесу в музичному мистецтві є сприйняті почуттєвими органами реальних, організованих особливим чином звукових феноменів, повноцінне сприйняття яких забезпечується єдністю перцептивних здібностей та їх емоційного й інтелектуального переживання особистістю.

Отже, важливими здобутками Просвітництва в галузі пізнавальної діяльності стали визнання безпосередньо-почуттєвого сприйняття як головного джерела отримання знань; значущість суб'єктивного й об'єктивного аспектів у сприйнятті; роль власної активності суб'єктів пізнавальної діяльності.

Великого значення у XVIII столітті набуває злиття просвітницького руху з процесом формування європейських націй, а з цим – і поширення

ідей національно-культурного просвітництва. Ці процеси не тільки сприяли розвитку національного мистецтва та культури, а й ставали важливим джерелом становлення національної самосвідомості, самоідентифікації й освіти різних прошарків суспільства [6].

Розглядаючи вплив просвітницьких ідей на культурне життя в Україні, зазначимо, що дослідники виділяють етап раннього Просвітництва, який виникає в епоху зародження у країні капіталізму (перша чверть XVIII століття) та період зрілого Просвітництва (друга половина – кінець XVIII століття). Як визначають науковці, ідейним підґрунтям першого етапу слугувало сполучення запозичених у французьких просвітників – Вольтера, Дідро, Руссо, Ламетрі, Монтеск'є, – ідей з власними традиціями, зокрема – гуманістичними, фундаментально-освітніми та національно-визначеними устремліннями.

Просвітництво XVIII століття визнається вченими як якісно новий етап у розвитку української філософської думки, що характеризується утвердженням в Україні двох типів ідеології. Перший із них зв'язаний із науково-освітньою діяльністю й проявляється в розвитку освіти, науки і техніки як запоруки прогресивного історичного поступу людства. Другий, етико-гуманістичний напрям, став відображенням «протестного» руху – проти первісного накопичення капіталу й феодално-кріпосницького гноблення. Головною постаттю українського просвітництва став Григорій Сковорода, який відкидав матеріальні інтереси і феодалізму, і капіталізму, окреслюючи шляхи до щастя людини через розум, моральне вдосконалення й духовне просвітлення [3].

Отже, українське Просвітництво розумілося ширше, ніж просте розповсюдження знань і освіти, воно включало в себе моральне та громадянське виховання, а також утвердження «істинних» уявлень про світ, суспільство та людину. Суттєве місце в цьому процесі посідали також ідеї мистецького, зокрема – музичного просвітництва, стремління видатних науковців, митців, діячів мистецтва підвищити якість музичних знань і освіти серед широких верств населення, що знайшло своє продовження на подальших етапах культурно-історичного процесу.

Значу роль у цьому процесі відігравала діяльність Києво-Могилянської академії: її викладачів – українських учених – Л. Барановича, І. Галятовського, В. Ясинського та випускників – талановитих музикантів і діячів культури – М. Березовського, А. Веделя, Д. Бортнянського, С. Полоцького, Д. Ростовського та ін. [6].

Особливо активізувалася музично-просвітницька діяльність в українському суспільстві, починаючи з другої половини XIX століття, значною мірою – завдяки відкриттю музично-освітніх закладів, музично-драматичних та оперних театрів у Києві, Одесі, Харкові, Львові, організації у великих і малих містах України симфонічних концертів, активній діяльності

музичних товариств, зокрема – діячам філії Російського музичного товариства (РМТ) та товариства «Бонн», яке було організовано спочатку у Львові й інших містах Західної України, а пізніше – у Києві.

Важливу просвітницьку роль відіграла й діяльність українських музично-театральних труп із найвидатнішими її представниками – М. Кропивницьким, М. Садовським, М. Старицьким, П. Саксаганським, М. Карпенко-Карим, М. Заньковецькою, вистави за участю яких користувалися великою популярністю й тим самим приваблювали до музично-театрального мистецтва широке коло слухачів і прихильників. Усе це сприяло збагаченню культурного життя суспільства, поширенню традицій домашнього музикування та поширенню інтересу до музичного мистецтва в різних соціальних колах.

Відзначимо також і поширення кількості церковнопарафіяльних та земських шкіл, у яких основам церковної та світської музики навчалися діти із сімей простолюдинів із селищ та міст [6].

Наприкінці XIX та на початку наступного, XX століття, музичне просвітництво в Україні набуває нового імпульсу завдяки активній діяльності М. Лисенка та його учнів і молодших послідовників – Ф. Blumenфельда, М. Леонтовича, С. Людкевича, К. Стеценка, Я. Степового, О. Кошиця, В. Флиса, В. Пухальського та ін. Сприяло цьому і збільшення кількості навчальних осередків, надання більшої уваги музичній освіті, закріплення положення про обов'язкове введення уроків музики до кола шкільних навчальних предметів.

Надзвичайно важливими для розвитку й удосконалення методів музичного просвітництва у XX столітті стали дослідження в галузі музикознавства та психології музичного сприйняття, зокрема – праці Б. Асаф'єва, Н. Ветлугіної, С. Біляєвої-Еземплярської, Є. Назайкінського, В. Медушевського, Б. Теплова, Б. Яворського та ін.

На думку В. Черкасова, провідну роль у розвитку музичного просвітництва в першій третині XX століття відіграла діяльність Б. Асаф'єва, В. Шацької та Б. Яворського, які розробляли концептуальні засади музичної педагогіки та активно впроваджували у практику роботи загальноосвітніх шкіл нові концепції й підходи до підвищення ефективності музично-естетичного виховання школярів, здійснення впливу музичного мистецтва на їхню свідомість [6].

Автором також зазначено надзвичайно важливу роль Б. Яворського під час його викладання в Київській Народній консерваторії у 1916–1921 рр. для підготовки національних педагогічних кадрів, налаштованих на широку просвітницьку діяльність.

Основоположними для теоретичного осмислення завдань музичного просвітництва стали й результати досліджень Б. Асаф'єва, викладені в його працях «Музична форма як процес» та «Музична інтонація», які сприяли

усвідомленню музичного мистецтва як однієї з форм образно-пізнавальної діяльності свідомості, озброєнню педагогів новими методами художньо-змістового аналізу твору, побудованого на засадах єдності конструктивного (формотворчого) і змістовного (виразного) конструктів у музичному сприйнятті, виявленні динаміки інтонаційно-структурного розвитку твору, усвідомлення його форми як інтонаційного процесу оформлення музичного образу [1].

У виробленні методики музичного просвітництва велику роль відіграли й дослідження в галузі структурної організації та функціонування музичних творів вітчизняних та зарубіжних науковців, зокрема – Т. Адорно, М. Арановського, В. Бобровського, Л. Мазеля, Є. Назайкінського, В. Протопопова, Ю. Холопова, В. Цуккермана та багатьох ін. [4]).

Надзвичайно цінними для становлення теорії й методики музичного просвітництва стали праці, у яких увага приділяється проблемам інтерпретації музичних феноменів, співвідношенню об'єктивного і суб'єктивного аспектів у їх трактуванні слухачами (В. Белобородова [2], Г. Вірановський, Е. Котляревська, О. Ляшенко), варіативності інтерпретаційних смислів, специфіці педагогічної інтерпретації художнього образу у процесі навчання студентів – майбутніх учителів музики (Г. Коган, М. Демір, А. Линенко, Г. Нейгауз, І. Полубоярина, С. Шип та ін.).

Відзначимо ще одну гілку наукових досліджень, пов'язану зі становленням на початку ХІХ століття музичної психології як науки, яка вивчає музичні здібності, зокрема – специфіку й методи розвитку музичного сприйняття (Г. Гельмгольц, Е. Курт, К. Ревеш, Г. Сішор, Б. Теплов К. Штумпф та ін.).

У вдосконаленні наукових уявлень щодо розвитку музичного сприйняття значну роль відіграли праці І. Павлова та І. Сеченов, у яких доводиться рефлексорна природа сенсорно-пізнавальної діяльності, ідеї теорії установки та випереджального сприйняття, положення яких дозволяють пояснити значущість психологічної готовності суб'єктів діяльності, набуття попереднього досвіду та навичок музично-слухової апперцепції для адекватного сприймання особистістю музичних феноменів (Д. Узнадзе, П. Анохін, І. Бернштейн, Г. Кечхуашвілі, Е. Назайкінський), їх роль у прояві внутрішньої активності слухача й актуалізації накопиченого ним досвіду, знань і художніх асоціацій (Ю. Кремльов, О. Костюк, В. Медушевський, О. Овчиннікова), механізми утворення емоційних та художніх асоціацій (П. Вілюнас, Д. Кірнарська, В. Петрушин, В. Ражніков, В. Остроменський).

Не меншого значення для становлення методики вдосконалення музичного сприймання набули й дослідження в галузі розвитку музично-перцептивних здібностей та положення теорії інтеріоризації, які дозволили прояснити механізм згортання моторних компонентів сприйняття та їх перетворення на здатність до диференційованого сприймання музичних

образів (М. Блинова, О. Леонтьев, А. Готсдінер), питання розвитку музичного мислення й творчого уявлення слухачів (М. Арановський, Л. Бочкарьов, Л. Дис, Ю. Кремльов, А. Сохор).

Педагогічне осмислення цінних наукових здобутків сприяло вдосконаленню методики формування в дітей здатності до повноцінного сприйняття музичного мистецтва та її впровадження у практику музичної освіти і просвіти (Н. Ветлугіна, Н. Гродзенська, В. Остроменський, В. Шацька та ін.).

Надзвичайно важливими із цього погляду стали революційні перетворення в галузі шкільної музичної освіти, які відбулися завдяки зусиллям Дм. Кабалевського. Талановитий музикант і ентузіаст-просвітник довів, що головним завданням уроків музики має стати не навчання співу (незважаючи на всю значимість цієї вищої діяльності для музичного розвитку дітей), а виховання в них любові до музики, прищеплення навичок сприйняття музичного мистецтва в усій повноті й багатстві художньо-образного змісту. В основі системи Д. Кабалевського лежить ідея ускладнення завдань зі сприйняття музичних творів – від найпростіших форм – пісні, маршу й танцю – до складних циклічних опусів, які будуються, за думкою автора, саме на цих основах – через пісенність, маршову подібність та танцювальність, усвідомлення того, що, на думку автора, дозволяє школярам усвідомлювати особливості розгортання творів у єдності їх інтонаційно-стильових, архітектонічно-композиційних та емоційно-почуттєвих, художньо-образних проявів.

Додамо також значущість власної музично-просвітницької діяльності видатного музиканта, яку він здійснював на високому рівні майстерності у формі уроків, лекцій-концертів, радіо- та телепередач. Результатом цієї діяльності стала розробка кардинально нової програми уроків музики та затвердження у шкільній практиці комплексних уроків, у яких важливе місце посіло так зване «слухання музики», тобто – цілеспрямоване формування в учнів навичок музичного сприйняття і збагачення їхнього музичного тезаурусу. На засадах ідеї поступального й цілеспрямованого розвитку музичного сприйняття школярів було створено українську національну шкільну програму з уроків музичного мистецтва, у числі авторів якої – Л. Хлебнікова, Л. Дорогань, І. Івахно, Л. Кондратова, О. Корнілова, О. Лобова та ін., завдяки чому значно посилилась ефективність розвитку музичного сприйняття школярів.

В останній період дослідження проблем, пов'язаних із питаннями музичного просвітництва та підготовкою до неї майбутніх фахівців, активізувались. Так, уточнюються уявлення щодо сутності поняття «освічений любитель музики», який характеризується як особистість, що проявляє потяг до активної музичної діяльності, певну ерудованість і бажання її збагачувати, здатен до самостійної орієнтації в мінливій музичній реальності та аргументовано-оцінного ставлення до музичних

феноменів (Н. Кьон, Цзян Хепін, Ван Чжун); вивчаються зміст і методи підготовки студентів до художньо-змістової та адекватної інтерпретації музичних творів у межах герменевтичного підходу (М. Демір, А. Козир, А. Линенко, С. Шип та ін.). У цих працях розглядаються способи стимуляції особистісно-ціннісної установки слухачів на сприйняття творів різних стилів і епох, здатності до їх художнього переживання й адекватно-особистісної інтерпретації, усвідомлення значущості власної музично-пізнавальної діяльності як шляху прилучення до духовної скарбниці людства.

Проблеми організації процесу слухання музики учнями під керівництвом учителя приділяють увагу Е. Абдуллін, Г. Падалка, Е. Печерська, О. Ростовський, О. Рудницька, О. Щолокова та ін. Значна увага приділяється розробці методики проведення інтегрованих уроків, які спрямовуються на активізацію художніх асоціацій слухачів, формування в них художнього мислення, утворення системних уявлень щодо духовних цінностей мистецького світу (Б. Варга, Г. Ковальова, О. Комісарова, Н. Лінченко, Н. Мошкова, А. Тараканова, О. Щолокова та ін.).

Перспективними напрямками в розробці питань прищеплення слухачької культури вважаємо дослідження Є. Проворової, яка, спираючись на ідеї праксеологічного підходу, акцентує увагу на розробці найбільш ефективних і успішних способів формування музичного сприйняття як у студентів, так і в їхніх майбутніх вихованців. Доцільними є й праці Т. Жигінас, В. Чайки, О. Устименко-Косорич, у яких досліджуються проблеми підвищення якості виконавсько-просвітницької діяльності майбутніх фахівців.

Особливо відзначимо цілу низку праць, у яких висвітлюються методи й перспективи застосування сучасних технологій як засобу організації музично-просвітницької діяльності в сучасному шкільному середовищі (Л. Заря, Д. Дубровський, Т. Зятяміна, Н. Маханек).

Все це засвідчує, що існує потужна психолого-педагогічна база для вдосконалення методики музично-просвітницької роботи, у якій було би враховано соціокультурний стан суспільства, суспільний запит на виховання школярів як освічених любителів музики, потреба в оновленні організаційних форм і методів здійснення музичного просвітництва, побудований на прояві уваги до інтересів сучасних школярів, застосуванні типових для них засобів самостійної музично-пізнавальної та комунікативної діяльності, реалій інформаційно-комунікативного середовища.

Висновки та перспективи подальших наукових розвідок. Проблема музичного просвітництва хвилює суспільство впродовж декількох століть. У сучасних умовах динамізму соціокультурного руху, розвитку форм споживання музичних феноменів та надмірного впливу музики масових жанрів, значущість музично-просвітницької діяльності в шкільному середовищі незмірно зростає. Особливо відчутною є потреба в посиленні музично-просвітницької роботи зі школярами старших класів, що

зумовлено тим, що саме в цей період відбувається особистісне зростання, набуття самостійності, дорослості, зокрема – оформлення в них вибірково-ціннісного ставлення до мистецтва, художньої самосвідомості.

Відтак, посилення якості спеціальної підготовки майбутніх фахівців до здійснення музично-просвітницької діяльності у шкільному середовищі постає в особливо гострій формі: адже підготовка кваліфікованих педагогічних кадрів до музичного просвітництва є важливою передумовою прищеплення школярам інтересу й любові до музичного мистецтва в його стильовому та інтонаційному різноманітті, формуванні в них художньо-творчих та морально-особистісних властивостей.

Виходячи зі специфіки й завдань музично-просвітницької діяльності, у процесі підготовки студентів до її здійснення необхідно формувати в них здатність до художньо-емоційного переживання музичних вражень в єдності з навичками змістового аналізу та інтерпретації музичних явищ, удосконалювати рефлексивно-ціннісне ставлення до музичних творів, навички лекторсько-риторичної майстерності й уміння застосовувати сучасні інформаційно-комунікативні технології, уміти бути переконливим у здійсненні педагогічного впливу на музичні інтереси сучасних школярів.

Для вирішення зазначених питань необхідно обґрунтувати способи осучаснення методики підготовки майбутніх фахівців до музичного просвітництва на засадах настановних соціокультурних завдань суспільства, творчих здобутків науковців і практиків та врахування особливостей сприйняття й музичних інтересів школярів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Асафьев, Б. (1971). *Музыкальная форма как процесс*. Кн. 1 и 2. Москва-Ленинград: Музыка (Asafiev, B. (1971). *Musical form as a process*. Book 1 and 2. Moscow-Leningrad: Music).
2. Белобородова, В. (1975). *Музыкальное восприятие (К теории «Музыкальное восприятие школьников»)*. Москва: Музыка (Beloborodova, V. (1975). *Musical perception (To the theory of "Musical perception of schoolchildren")*. Moscow: Music).
3. Мустафін, О. (2014). *Справжня історія раннього нового часу*. Київ: Фоліо (Mustafin, O. (2014). *The true history of the early modern age*. Kiev: Folio).
4. Назайкинський, Е. (1972). *О психологии музыкального восприятия*. Москва: Музыка (Nazaikinskyi, Ye. (1972). *On the psychology of musical perception*. Moscow: Music).
5. Семенов, Ю. (2003). *Философия истории (Общая теория, основные проблемы, идеи и концепции от древности до наших дней)*. Москва: Современные тетради (Semenov, Yu. (2003). *Philosophy of history (General theory, basic problems, ideas and concepts from antiquity to the present day)*. Moscow: Contemporary notebooks).
6. Черкасов, В. (2014). *Розвиток музичної освіти у період просвітництва*. Режим доступу: http://www.cuspu.edu.ua/ua/ntmd/konferentsiy/2-mizhnarodna-internet-konferentsiya-2014/section-4-5-6/1277-rozvitok_muzichno%D0%87_osviti_u_period_prosvitnictva (Cherkasov, V. (2014). *The development of musical education in the Age of Enlightenment*. Retrieved from: http://www.cuspu.edu.ua/ua/ntmd/konferentsiy/2-mizhnarodna-internet-konferentsiya-2014/section-4-5-6/1277-rozvitok_muzichno%D0%87_osviti_u_period_prosvitnictva)

7. Цырендоржиева, Д., Батуева, А. *Просвещение и просветительство: сущность и отличительные черты*. Режим доступа: cyberleninka.ru. prosveschenie-i-prosvetitelstvo-suschnost-i-otlichitelnye-cherty.pdf (Tsyrendorzhiiieva, D., Batuieva, A. *Education and Enlightenment: Essence and Distinctive Features*. Retrieved from: cyberleninka.ru/... / prosveschenie-i-prosvetitelstvo-suschnost-i-otlichitelnye-cherty.pdf).

РЕЗЮМЕ

Ли Анъань. Музыкальное просвещение в прошлом и настоящем.

В статье рассмотрен процесс становления традиций просвещения в культурно-исторической европейской и украинской проекциях. Охарактеризованы научные данные в области музыкальной психологии и педагогики, способствующие повышению эффективности музыкального просвещения. Анализируется специфика музыкально-просветительской деятельности в условиях современной школьной образовательной системы и задачи, актуальные для деятельности учителя музыки в условиях информационно-коммуникативных и технологических инновационных процессов. Выявлены актуальные проблемы в области музыкально-просветительской деятельности, требующие углубленного изучения.

Ключевые слова: просвещение, музыкально-просветительская деятельность, музыкальное восприятие, учитель музыки, ученики старших классов.

SUMMARY

Li Anan. Musical enlightenment in the past and today.

The article presents the process of enlightenment traditions formation in the historical cultural European and Ukrainian projections. They were the milestones of the philosophical thinking at the age of Enlightenment, which served as the prerequisite for the spread of knowledge and education among the people at large. The main aspects in the development of musical-educational activities in the Ukrainian cultural field in the past and at present are defined.

The advancements of Ukrainian music community over the course of the eighteenth and nineteenth centuries in the formation of general musical education practice and the school system of musical education have been pointed out.

The essence of musical education as a form of social and spiritual influence on the formation of the personality by the new generations; features of musical and cognitive activity under conditions of the current state of development of information and communication tools and innovative technologies have been determined. The author has described the most typical information and communication tools and technologies for the organization of musical-educational activities.

The tasks are explained, appearing before a specialist in the process of musical education. The article deals with specifics of its implementation by teaching in higher forms.

The main functions are characterized typical of musical art as a form of art activity: expressive-emphatic, artistic cognitive, communicative-subjective, hedonistic, axiological as well as spiritual-cathartic. The specificity of musical artist defined which bases on its dynamical-temporal nature, the ability to distant influence on listeners.

The scientific achievements in the field of musical psychology and pedagogy have been described, taking into account which of them will make musical and educational activities more effective. Among them are: the theory of arrangement, the technology of artistic and content analysis of musical works, the theory of interiorisation and formation of sensory standards as the basis for improving perceptual abilities. The state of musical-

educational activity in the modern educational system and as well as the actual problems which require in-depth study have been analyzed.

Key words: *education, musical and educational activity, musical reception, music teacher, high school students.*

УДК 372.3+376+616.7

Мога Микола

Національний педагогічний
університет імені М. П. Драгоманова

ORCID ID 0000-0001-6463-9426

DOI 10.24139/2312-5993/2018.02/024-034

ПРИНЦИП «ТОНІЧНОЇ ГАРМОНІЗАЦІЇ» В РУХОВІЙ РЕАБІЛІТАЦІЇ ДІТЕЙ-СПАСТИКІВ ЗАСОБАМИ ФІЗИЧНОГО ВИХОВАННЯ

У статті розглянуто сформульований раніше в загальному вигляді принцип «тонічної гармонізації» щодо рухової реабілітації дітей-спастиків засобами фізичного виховання. Розглянуто аспект реципрокної діяльності м'язів для його використання в корекційних цілях. Продемонстровано первинну роль тону для підготовки і виконання того чи іншого руху. Доведено наявність палеокінетичного тонічного рівня в реалізованих рухових актах більш високого і зрілого рівня. Виявлено роль попередніх, пов'язаних із філогенетикою, тонічних рефлексів низькочастотної вібрації (6–15 герц) на керування більш зрілими руховими контингентами. Розглянуто феномен реципрокної іннервації й денервації м'язів-антагоністів, що може слугувати основою корекційних методик нормалізації паретичних м'язів у дітей зі спастичними формами рухових порушень на відміну від методики постізометричної релаксації м'язів. Проаналізовано існуючі технології нормалізації тону м'язів у дітей зі спастичними руховими порушеннями: виявлено позитивні й негативні аспекти методик, пов'язаних із роботою з досліджуванним контингентом дітей. Особливий інтерес у зниженні м'язового тону при спастичності представляють психосоматичні методи. Це дозволить здійснювати більш ефективну корекцію стану м'язів і подолання наявних у малюків спастичних рухових порушень. Сформульовано попередню наукову гіпотезу корекції (нормалізації) м'язового гіпертону в дітей зі спастичними руховими порушеннями. Здійснено пошук можливих варіантів методичного використання вищезазначених феноменів для фізичної реабілітації дітей раннього віку зі спастичними формами парезів, корекція яких як у глобальному, так і в дискретному тимчасових аспектах повинна починатися з гармонізації (нормалізації) вихідного м'язового тону, як у спастичних групах м'язів, так і в їх антагоністів, що й становить сутність принципу «тонічної гармонізації». Розглянуто перспективи досліджень у цьому науково-практичному напрямі.

Ключові слова: *тонус м'язів, спастика, тонічна гармонізація, діти раннього віку.*

Постановка проблеми. Для створення ефективної системи корекційного фізичного виховання дітей зі спастичними руховими порушеннями необхідно вибудувати новий теоретико-методологічний фундамент. Серед принципів, які можуть лягти в його основу, особливий інтерес представляє сформульований М. М. Єфименком [3, с. 137–138]